

AUTEURS

MARIAN VAN DER KLEIN
SVEN OOSTRIK
SUNA DUYSAK

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

Roze djellaba's, dubbellevens en
moederliefde: doen en laten van
Marokkaans-Nederlandse LHBT's

Regenbooghand: Illustratie Preto Perola

In 2015 inventariseerden onderzoekers van Kennisplatform Integratie & Samenleving 400 bronnen met sprekende verhalen van biculturele LHBT's in Nederland. Sprekend in de letterlijke zin van het woord: alle artikelen, bundels, boeken en interviews waarin zij zelf aan het woord komen over hun persoonlijke leven hebben we verzameld en naar culturele achtergrond gerangschikt. Het bijeengebrachte materiaal leverde een schat aan informatie op over patronen van zelfbeschikking en coming out, over handelingsperspectieven en spanningen. Vooral bij twintigers, want de meeste levensverhalen worden vanuit het perspectief van jongvolwassenen verteld. Deze levensfase is voor veel homo's en lesbo's in Nederland vormend, van welke komaf ze ook zijn. Ook als ouderen vertellen, blikken zij vaak terug op deze periode.

Marokkaans-Nederlandse LHBT's vormen een grote groep in het bronnenmateriaal. In deze brochure zoomen we in op hun verhalen en op de strategieën die het hen mogelijk maken om eigen keuzes te maken op het gebied van de liefde, seksualiteit en seksuele identiteit. Het is een brochure over roze djellaba's, dubbellevens en moederliefde; over actoren en factoren die Marokkaans-Nederlandse LHBT's helpen in hun dagelijkse doen en laten.

Foto: Sabine Joosten (Beeldbank Hollandse Hoogte)

gingen anderen hen voor: museoloog Ilias Zian organiseerde in 2014 een Marokkaanse boot op de Canal Parade. Honderd opvarenden droegen roze djellaba's en een rode fez, ontworpen door modestylist Aziz. Op de boot stonden ook solidaire Marokkaans-Nederlandse hetero's als Khadija Arib en Ahmed Marcouch. Zian zei over 'zijn' boot: 'Er zijn heel veel soorten homo's, dat wil ik laten zien - ik wil niet alleen halfnaakte mannen op de boot'.

Prominente vrouwen uit de Marokkaans-Nederlandse gemeenschap (Nadia Bouras - documentairemaakster, de politici Fatima Elatik en Samira Bouchitibi, actrice Maryam Hassouni en columniste Nadia Ezzeroili) braken de afgelopen jaren een lans voor homo's en lesbo's. Volgens columnist Nadia Ezzeroili is dit niet verrassend: 'Ik geloof dat vrouwen het belang van emancipatie beter begrijpen en weten hoe belangrijk het is om medestanders te hebben' (*Volkskrant*, 10 juli 2014). Die openbare steun is belangrijk geweest in het openbare en in het individuele leven van Marokkaans-Nederlandse LHBT's.

In 2011 publiceerde Arib – nu voorzitter van de Tweede Kamer - de bundel *Allah heeft ons zo gemaakt* waarin vrouwen als Souad en Nadia laten zien hoe zij zich 'onttrekken aan [allerlei]

regels en tradities [...] omdat ze lesbisch zijn'. Volgens de cover zijn het 'vrouwen die altijd wisten dat zij zich nooit zouden kunnen conformeren aan de eisen van hun ouders en hun samenleving, gewoonweg omdat zij anders zijn'.

2011 was ook het jaar dat de roze imam Mushin Hendricks (uit Zuid-Afrika) naar Nederland kwam, een bezoek dat veel Nederlands-Marokkaanse LHBT's moed gaf. De film *I am gay and muslim* (Belloni, 2012) maakte in dezelfde periode veel los.

Taïa, Nafar, Stichting Yoesuf en *Mijn geloof en mijn geluk*

De eerste jaren van het millennium waren de schrijver Abdellah Taïa, de Stichting Yoesuf en homoactivist Chafik Gadir veel in de publiciteit. Taïa kwam met meerdere autobiografische romans (*Broederliefde*, *Rendez vous*) en een film (2012, *L'Armee du salut*) waarin homoseksuele ervaringen in beeld komen. Gadir richtte in 2007 de Stichting Nafar op – een zelforganisatie voor homoseksuele jongeren met een Noord-Afrikaanse achtergrond. Gadir, zelf geboren in Marokko, bezocht de avonden van Strange Fruit en Secret Garden bij het COC in Amsterdam. Vanaf 1999 werkte hij bij de Schorerstichting en begon hij zogeheten Couscous-avonden de organiseren: ontmoetingsgelegenheden.

Nafar en later Stichting Yoesuf (1998-2010) – centrum voor studie en informatie over de islam en seksuele diversiteit- hebben veel betekend voor de Marokkaans-Nederlandse LHBT-gemeenschap. En dan is er natuurlijk ook nog de bundel *Mijn geloof en mijn geluk* (Imad El Kaka & Hatice Kursun) uit 2002, van diezelfde Schorerstichting. In *Mijn geloof en mijn geluk* staan tien verhalen van homo's en lesbo's met een Marokkaans-Nederlandse achtergrond. De verhalen bieden een enorme verscheidenheid aan ervaringen, veerkracht en subtiele persoonlijke strategieën.

Taboes, janousi en sprekende verhalen

In 2010 stellen David Bos en Naima Bouchtaoui in hun overzichtsartikel in *Steeds gewoner, nooit gewoon* (2010) niet zonder gevoel voor drama dat Marokkaans-Nederlandse LHBT's worden 'gewurgd door taboes'. Natuurlijk spelen taboes een rol in de verhalen van Marokkaans-Nederlandse LHBT's zelf. In de Marokkaans-Nederlandse gemeenschap liggen de acceptatiecijfers relatief laag. Maar er zijn ook strategieën om met die taboes om te gaan: *subtiele strategieën* (Cense, 2013) die de LHBT's helpen om hun individuele leven vorm te geven zoals zij dat willen, binnen de kaders die zij belangrijk vinden. Om het leven zo te kunnen leiden dat liefde en seksualiteit een kans krijgen, hebben LHBT's van Marokkaanse komaf lef en goede voorbeelden nodig.

In de verzameling sprekende verhalen zit meer dan alleen kommer en kwel. Marokkaanse meiden worden opgevangen door een stage-begeleidster of een voetbalvriendin, moeders reageren liefdevoller op de geaardheid van hun zoon of dochter dan vaders. En ook met religie wordt een manier van omgaan gevonden. De verhalen laten zien dat zelfs verstoting kan leiden tot een zelfstandig en gelukkig bestaan.

De verhalen over en van Marokkaans-Nederlandse LHBT's komen op gang in de jaren negentig. De *Gay-Krant*, *Sek*, *XL* en het *Parool* berichten dan vooral over homoseksuelen die met een geheim rondlopen, een dubbelleven leiden en ook geen plaats vinden in de homobeweging. Amin en Aziz zeggen daarover: 'Veel Nederlandse homo's denken dat [...] Marokkanen zich prostitueren en begrijpen onze situatie niet. Nederlandse homo's hebben een hele andere visie op de verhouding tussen vader en kind. Ze zeggen "vertel het toch gewoon tegen je ouders. Jij komt op de eerste plaats niet je vader". Maar dat is helemaal niet waar. In de Marokkaanse cultuur komt de vader juist wel op de eerste plaats. In zijn ogen is homoseksualiteit een ziekte' (Sevil, 1992).

Vanaf 2000 zijn er ook steeds meer sprekende verhalen van Marokkaans-Nederlandse lesbo's. De bundels van El Kaka, Kursun (2002) en Arib (2011) hebben daar een grote rol in gespeeld: zij hebben het Marokkaans-lesbische

leven in Nederland een stem gegeven. Ook in die verhalen komt de vader regelmatig voor. Veel lesbo's zijn bang dat de vader afwijzend en agressief zal reageren en vaak terecht. Zo moest Karima onderduiken en vluchten naar een opvanghuis omdat haar vader haar dreigde te vermoorden (*Zij aan Zij*, 2006). Nadia mocht van haar vader het huis niet meer in als ze lesbisch zou blijven; de vader van Miloeda wilde dat ze ging trouwen of terug naar Marokko.

Homoseksualiteit 'bestaat niet' in de Marokkaans-Nederlandse gemeenschap die zijn wortels heeft in het Marokkaanse platteland. Mounir zegt in een publicatie van Respect2Love: 'Als ik mijn ouders zou vertellen dat ik homo ben, zeg ik in hun taal dat ik ziek ben'. Het Marokkaanse woord voor homo (*zemel*) betekent: 'alles wat vies is'. En dus vertel je het liever niet. Chafik Gadir en Hafid Bouazza willen mede daarom het klassiek Arabische *janousi* een nieuw leven inblazen, een neutraal begrip dat kan duiden op heren- en damesliefde. Die benaming kan het zelfbeeld van Marokkaanse homo's en lesbo's ten goede komen én het gesprek over homoseksualiteit met ouders en gemeenschap makkelijker maken.

Dubbellevens van mannen en eigen levens van vrouwen

Er blijkt uit de verhalen een groot verschil tussen de strategieën van Marokkaans-Nederlandse mannen en die van Marokkaans-

Nederlandse vrouwen: bij homoseksuele mannen komt een dubbelleven als strategie vaak voor. Uit de verhalen van lesbo's uit deze groep blijkt dat zij in hun jongvol-

wassen leven eerder of verder wegstappen van hun familie. De vrouwen hebben over het algemeen minder bewegingsvrijheid; in de verhalen komt (de dreiging van) uithu-

Cijfers over acceptatie in de Marokkaans-Nederlandse gemeenschap

De acceptatie van homoseksualiteit in de Marokkaanse gemeenschap in Nederland verloopt niet makkelijk. De acceptatiecijfers liggen lager dan het gemiddelde in Nederland, en lager dan in vele andere migrantengroepen. Ongeveer de helft van de Marokkaanse Nederlanders vindt homoseksualiteit bijna altijd 'verkeerd'. Toch vindt ook 62% dat homoseksuele mannen en lesbische vrouwen wel hun eigen leven moeten kunnen leiden zoals zij zelf dat willen (Huijink, 2014). De tolerantie is bij de tweede generatie Marokkaanse Nederlanders iets groter (67%) dan bij de eerste generatie (55%). Het homohuwelijk wordt door een kwart van de Marokkaanse Nederlanders erkend: 28% geeft aan het eens te zijn met de stelling dat homoseksuelen met elkaar mogen trouwen. Dat percentage groeit naarmate er meer twintigers en dertigers in de respons worden opgenomen; onder de 40 jaar steunt 30% het homohuwelijk, boven de 40 jaar ligt dat op 24% van de Marokkaans-Nederlandse gemeenschap.

Marokkaans-Nederlandse scholieren staan - net als scholieren van andere groepen in Nederland - het minst positief ten aanzien van homoseksueel gedrag in de openbaarheid. Van de scholieren met een Marokkaanse achtergrond geeft 77% aan het vies te vinden als twee jongens met elkaar zoenen; 51% vindt het vies wanneer twee meisjes zoenen.

Wat betreft tolerantie in de directe omgeving geldt dat ongeveer driekwart van de Marokkaanse Nederlanders het een probleem vindt wanneer hun kind een partner heeft van hetzelfde geslacht. Ongeveer 36% van de Marokkaans-Nederlandse scholieren zeggen dat homoseksuelen jongens en meiden tot hun vriendenkring mogen behoren. Huijnk et al. stellen dat het islamitische geloof, sterker dan bij de Turkse gemeenschap, de homoacceptatie beïnvloedt (2014). Daarnaast maakt de traditionele Marokkaanse rolverdeling tussen mannen en vrouwen het moeilijk om homo's en lesbo's te accepteren. Homo's en lesbo's wijken af van de conservatieve genderrol die voor hen weggelegd is.

doen en laten van Marokkaans-Nederlandse LHBT's

welijking vaak voor, voor en na coming out. Om hun eigen leven te kunnen leiden lijken lesbo's radicaler te moeten breken dan homo's. De vrouwen die afstand nemen zeggen: 'Ik heb geen alternatief. Dit is wie ik ben' (Souad in *Cosmopolitan*, 2003). Ze worden verliefd, of merken dat ze een huwelijk Marokkaanse stijl niet verdragen en trekken dan tegen de verdrukking in hun conclusies en gaan weg.

Marokkaanse homomannen kiezen vaker voor een dubbelleven en ontkennen ook langer hun homoseksuele gevoelens. Jamal zegt in *Mijn geloof en mijn geluk*: 'Mijn ouders willen dat ik ga trouwen met een meisje uit het dorp in Marokko. Ik denk dat ik wel naar ze ga luisteren. Je moet toch wat. En ik heb respect voor de mensen die mij hebben grootgebracht. Want een homo dat ben ik niet. Ik denk soms aan mannen, is dat zo erg?'

Latifa vertelt daarentegen dat zij de stap naar zelfstandigheid bewust heeft gemaakt: 'Ik weet dat ik mijn familie heb gekwetst, maar mijn winst is dat ik nu een zelfstandig leven kan leiden. Ik woon op mezelf, ik heb een goede baan en er is niemand die zich met mijn leven bemoeit. Ik kan mezelf zijn.' Ze probeert te leven naar het Berbers gezegde en moedigt mede LHBT's van Marokkaanse komaf dit ook te doen: *verleng niet je verleden, nodig je toekomst niet uit, maar geniet van elk moment in je leven*' (El Kaka, 2012).

Opleiding, werk (inkomen) of vriendenkring die een zelfstandig leven mogelijk maken zijn essentieel. Dat geldt overigens voor alle groepen, ook voor mannen en autochtone Nederlanders: hoe meer zelfstandigheid op andere terreinen van het leven hoe makkelijker eigen keuzes te maken zijn op het gebied van de liefde, seksualiteit en seksuele identiteit. Rond z'n 26ste ging Abdel op zichzelf wonen. Hij ervoer het als 'een verlossing' en het betekende ook het begin van het einde van zijn dubbelleven. Gadir adviseert om pas de coming out bij ouders doen 'als je leven op orde is. Belangrijk is dat je een studie afmaakt, een huis hebt en het liefst ook nog een dikke auto voor de deur. Omdat Marokkaanse ouders, net als alle andere ouders, vooral een goede toekomst willen voor hun kind, zullen ze dan minder problemen hebben met wie je seksuele relaties onderhoudt' (*Gay & Night Magazine*, 145, 2010).

Discretie en stilzwijgende samenwerking

Veel Marokkaans-Nederlandse LHBT's vatten de ontkenning van homoseksualiteit ook wel op als discretie, discretie die bovendien ruimte creëert. Fouad vertelt in de *Gay Krant* (2003): 'Mijn ouders accepteren me en trekken zich niets aan van de roddels in de gemeenschap. Het is niet zo dat ik een vriendje over de vloer kan halen, maar daar heb ik ook geen behoefte aan. Nederlanders denken: dat is toch hypocriet? Maar dat is het verschil

tussen de Marokkaanse en de Nederlandse cultuur: je hoeft niet alles uit te spreken.' Veel LHBT's van Marokkaanse komaf lijken op deze manier samen te werken met hun familie en sociale omgeving. Zo denkt Mounir (Respect2Love, 2008): 'Mijn moeder moet het ook door hebben. Er wordt alleen niet over gesproken. Zelfs mijn vriend komt vaak bij ons thuis en hij eet mee. We zullen nooit benoemen dat we een relatie hebben. Voor hen is hij gewoon een goede vriend.' Touraya bevestigt in dezelfde bundel de discretie binnen de cultuur: 'Marokkanen doen dat wel vaker, als je niet over het probleem praat dan is het er ook niet.'

Sommigen vinden het 'egoïstisch [hun] ouders op te zadelen met [hun] seksuele geaardheid' (El Kaka, 2002). Veel homo's en lesbo's van Marokkaanse komaf willen hun ouders in elk geval niet dwingen om te kiezen tussen de gemeenschap en hun kind.

Hulp uit onverwachte hoek: moederliefde en zustersteun

Binnen Marokkaans-Nederlandse gezinnen zijn het vooral moeders en zussen waar de LHBT's als ze dat willen hun hart kunnen luchten. Veel homo's en lesbo's van Marokkaanse komaf kiezen er daarom ook voor om het eerst aan hun moeder of zus te vertellen. Zo ook Mounir; hij deed zijn eerste coming out bij zijn zus. Eerst dacht ze dat het een ziekte was: 'Zo erg was het er bij ons ingestampt', maar na één dag draaide ze al

bij. 'Je bent mijn broer en ik hou van je zoals je bent' (Respect2Love, 2008). Een Marokkaanse lesbo in de *Volkskrant* (2014) vertelt tijdens een dialoogbijeenkomst dat haar moeder zich nog steeds bemoeit met haar partnerkeuze, maar nu uit liefde; haar moeder vindt dat ze de beste vrouw op aarde verdient.'

Rachid vertelt in de *Gay krant* (1999) dat het contact met zijn moeder goed is gebleven en eigenlijk in de loop der tijd alleen maar intenser geworden. 'Mijn moeder vond het feit dat ik sigaretten rook erger dan mijn homoseksualiteit.' Ook al reageren moeders geschokt en soms zelfs teleurgesteld, ze benadrukken hun liefde voor zoon of dochter; het geluk van hun kinderen gaat boven eventuele bezwaren tegen homoseksualiteit. Dit vertelt ook Jihan aan *Exclusief* (2004): haar moeder reageerde fel en zei dat ze een schande was voor de familie. Pas later, toen Jihan wegliep van huis, verzachtte de houding van haar moeder: 'Ze heeft nagedacht wat belangrijker voor haar is: haar dochter of haar geloof. En ze heeft besloten dat ze me niet kwijt wil' (SEN 11/12, 2004).

Toneelspeler Fahd Larhzaoui is dankbaar voor de milde houding van zijn moeder en zussen in zijn persoonlijke voorstelling *Schijn*. 'We houden van je, maar dat ene ding begrijpen we gewoon niet', zegt zijn zus. Fahd waardeert hoe de vrouwen hun eigen manier zoeken om met dit taboe om te gaan.

'Daar gaat *Schijn* over: hoe je elkaar toch niet hoeft te verliezen' (*Volkskrant*, 20 februari 2014).

Couscous met lotgenoten

Marokkaans-Nederlandse homo's en lesbo's zoeken in de verhalen vaak lotgenoten op. Ze vinden ze in het uitgaansleven en op internet. Steun van peers in en buiten de gemeenschap is goud waard. Een Marokkaans-Nederlandse studente HBO-maatschappelijk werk riep met een vriendin maroclesbian@hotmail.com in het leven, om zich als lesbo te presenteren of te daten in chatrooms. Veel geïnterviewden uit de jaren tachtig en negentig bezochten de Couscous-bijeenkomsten bij het COC, of biculturele uitgaansgelegenheden als Homolulu. Nu is respect2love een ontmoetingsplaats. Daar kan je praten, lachen, roddelen en luisteren naar meerdere soorten muziek. Abdoul ervaart de ontmoeting met gelijkgestemden als een plek 'waar hij even op adem kan komen' (*Parool*, 8 maart 2007). Voor Fouad (*Gay Krant*, 25 oktober 2003) waren de COC avonden en Arabian Nights van Secret Garden een ware openbaring: 'Er ging een wereld voor me open. Ik dacht altijd dat ik de enige Marokkaanse homo was die ervoor uit durfde te komen.'

Rachid vertelt aan *Expreszo* (2005): 'Er zijn vriendengroepen van Marokkaanse homo's en bi's die contact met elkaar houden via telefoon en internet. Ze gaan samen op

vakantie en steunen elkaar. Op homofeesten voor Arabische jongens worden de laatste nieuwtjes uitgewisseld.' Karima adviseert in *Zij aan Zij* (2006) meiden om een sterk netwerk van vrienden op te bouwen: 'Zorg voor een stabiele basis, neem mensen in vertrouwen. Blijf zoeken naar uitwegen. Als het niet veilig is wacht dan. Weeg je stappen af. Onderzoek alle mogelijkheden; wat kan

er allemaal gebeuren en hoe los je die problemen op? [...] Het blijft een grote stap, maar het hoeft niet slecht af te lopen. Stel dat je wordt verstoten, dan heb je wél je eigen leven. Het verlies van je familieband slijt wel, je gaat het accepteren.'

Marokkaanse boot op Canal Parade, 2014.
Foto: Sabine Joosten (Beeldbank Hollandse Hoogte)

Hulp van derden en zelfacceptatie

Uit de verzameling verhalen blijkt dat zelfacceptatie de allerbelangrijkste factor is, die het mensen mogelijk maakt om hun eigen keuzes te maken in het leven. LHBT's die zichzelf en hun eigen strategieën accepteren staan vrijer in het leven dan degenen die dat niet doen.

Als de gemeenschap of het gezin waar zij uitkomen intolerant staat ten opzichte van homoseksualiteit, kan het helpen om afstand te nemen: letterlijk en figuurlijk. Derden kunnen daarbij van dienst zijn. In de verhalen zijn het voetbalvriendinnen, stagebegeleiders, vrijwilligers en professionals bij organisaties als Veilige Haven, het Roze Dak en Blijf van m'n Lijf-huizen die woonruimte aanbieden of een luisterend oor. Ook een bezoek aan de huisarts of therapie bij een psycholoog kan zelfacceptatie bevorderen. Er is zelfs een verhaal van een jongere die door haar ouders naar de huisarts werd gestuurd voor een medicijn tegen homoseksualiteit. Met de huisarts heeft zij bevrijdend kunnen lachen over deze absurde vraag. Het gesprek met de objectiverende derde gaf lucht.

Mijn geloof, mijn zaak

Enkele Marokkaans-Nederlandse LHBT's geven aan niet veel met het geloof bezig te zijn of zetten zich juist van de islam af; 'Wat moet ik met een geloof dat mij verafschuwt?' zegt Touriya (Respect2Love, 2008). Maar de meesten vinden een eigen omgang met

religie. Door de islam anders te interpreteren maken Marokkaans-Nederlandse LHBT's het mogelijk om geloof en geaardheid te verenigen. De negatieve uitspraken van een imam als El Moumni (in 2001) doen daar niets aan af, integendeel; ze hebben veel mensen weerbaarder gemaakt.

Het geloof wordt bij sommigen en mooie bron om kracht uit te putten: 'ik denk niet dat Allah wil dat ik mijn homoseksualiteit onderdruk, want dan zou ik mezelf niet zijn. Ik ben ervan overtuigd dat Hij mijn ware ik wil zien', zegt een lesbo in een van de verhalen. Jihan roept in Mijn geloof en mijn geluk imams op om te werken aan acceptatie binnen de islamitische gemeenschap: 'Homoseksuele moslims moeten worden erkend en ik denk dat hier een taak is weggelegd voor de imam. Als religieuze leider is hij in staat de gemeenschap bij te brengen dat gelijkgeslachtelijke relaties onder moslims voorkomen en dat onverdraagzaamheid tegenover homoseksuelen niet is toegestaan, omdat Allah in de Koran het beoordelen van mensen door mensen afkeurt.'

Warda vindt dat het oordelen over anderen 'on-islamitisch', alleen Allah heeft die bevoegdheid: 'Moslims zitten graag op de troon van Allah, maar Allah is de enige die over zijn schepsel kan oordelen. [...] En of Allah mij wel of niet accepteert, is mijn zorg, daar hoeft de gemeenschap zich niet mee te bemoeien (El Kaka, 2002).

Niet alleen

Biculturele LHBT's zijn niet alleen, zo blijkt uit de 400 bronnen die de onderzoekers verzamelden. Ook Marokkaans-Nederlandse LHBT's niet, al denken ze dat soms wel. Souad vertelt in *Cosmopolitan* (30 april 2003) dat een meisje opgelucht reageerde: 'Ze vertelde dat ze het heel fijn vond dat mijn verhaal bekend was omdat het onderwerp daardoor bij haar thuis bespreekbaar was geworden. Haar zus is biseksueel en had nu het gevoel niet langer alleen te staan. Dat is heel positief, dan is die lange weg voor mij niets voor niets geweest'. Daarom geven we bekendheid aan de sprekende verhalen. We weten niet of het steeds beter gaat met Marokkaans-Nederlandse LHBT's, maar we weten wel dat ze van elkaar kunnen leren. Of ze nu kiezen voor een publieke of subtiele strategie, de verhalen

laten een enorme bandbreedte zien die in de mainstreammedia niet altijd tot z'n recht komt. Neem de 27 jarige Fouad Berrutti bijvoorbeeld. Hij is van jongs af aan de confrontatie aangegaan. Dit leidde aanvankelijk tot vernedering door de Marokkaanse jongens in zijn buurt. 'Ik heb veel moeten slikken en pikken. Maar op een dag hield het op. Ik won respect doordat ik bleef strijden voor mijn individualiteit. Hierdoor gaven de jongens in mijn buurt het op. "Deze jongen is zo", dachten ze. Ik liet me nooit kisten' (*Gay Krant*, 25 oktober 2003).

*Lesbisch in de chatroom.
Tekening: Sylvia Weve, in Mijn
geloof en mijn geluk, 2002.*

Mijn geloof en Mijn geluk, Spreekende verhalen bijeengebracht door de Schorerstichting, 2002. Ontwerp omslag: Studio Tint.

Allah heeft ons zo gemaakt, 2011 Khadija Arib presenteert vijf veelzeggende interviews.

Sluutelpublicaties en handige websites

PUBLICATIES:

- Khadija Arib (2011), *Allah heeft ons zo gemaakt. Liefde tussen vrouwen*. Uitgeverij Balans.
- David Bos & Naïma Bouchtaoui (2010), 'Gewurgd door taboes. Veranderingen in de acceptatie van homoseksualiteit in de Marokkaanse gemeenschap in Nederland.' In: *Steeds gewoner, nooit gewoon* (Saskia Keuzenkamp ed.). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Marianne Cense (2013), *Over diplomaten en activisten*. Strategieën rondom seksuele identiteit van biculturele lesbische vrouwen, homoseksuele mannen en biseksuelen. Utrecht: Rutgers WPF.
- Imad El Kaka & Hatice Kursun (2002), *Mijn geloof en mijn geluk*. Amsterdam: Schorerstichting.
- Willem Huijnk (2014), *De acceptatie van homoseksualiteit door etnische en religieuze groepen in Nederland*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Marian van der Klein, Sven Oostrik & Suna Duysak (2016), *400 Bronnen voor biculturele LHBT's en hun hulpverleners. Patronen van zelfbeschikking en coming out in levensverhalen, 1975-2015*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.
- Respect2love (2008), *Kun jij verliefd worden op wie je wilt?* Amsterdam: COC Nederland/ Artikel 1.

WEBSITES EN ORGANISATIES:

- Respect2love, online community voor biculturele LHBT's: www.respect2love.nl
- Stichting Secret Garden. Belangengroep, voorlichting, thema-avonden, ontmoetings-avonden en online forum. Zie ook social media. www.stichtingsecretgarden.nl
- Maruf. 'Maruf is een organisatie die zich inzet voor een betere positie van Moslim LHBTI's in Nederland en in de hele wereld. Educatie en empowerment. www.stichtingmaruf.com
- Veilige haven. Ondersteuning aan mensen met LHBT-gevoelens. www.veiligehavenamsterdam.nl (Amsterdam) www.veiligehavenoost.nl (Oost-Nederland)
- Haardvuur avond: ontmoeting. www.haardvuuravond.nl/over-ons.html
- Prisma groep. Ontmoeting in Utrecht. www.nietalleenanders.nl/organisatie/prisma-groep/

Colofon

Financier: ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

Auteurs: Marian van der Klein
Sven Oostrik
Suna Duysak

Ontwerp: Design Effects

Opmaak: Ontwerppartners

Uitgave: Kennisplatform Integratie & Samenleving /
Verwey-Jonker Instituut
Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht
T (030) 230 07 99
E secr@verwey-jonker.nl
I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via de website van
het Kennisplatform Integratie & Samenleving: www.kis.nl.

ISBN 978-90-5830-726-2

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2016.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-
Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is
toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-
Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed,
on condition that the source is mentioned.

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

KENNISPLATFORM INTEGRATIE & SAMENLEVING

Kennisplatform Integratie & Samenleving doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten over vraagstukken rond integratie, migratie en diversiteit. Daarnaast staat het platform open voor vragen, signalen en meningen en formuleert daar naar beste vermogen een antwoord op.

Deze kennisuitwisseling is bedoeld om een fundamentele bijdrage te leveren aan een pluri-forme en stabiele samenleving.

Blijf op de hoogte van alle projecten, vragen en antwoorden en andere kennisuitwisseling via www.kis.nl, de [nieuwsbrief](#), [Twitter](#) en [LinkedIn](#).

Kennisplatform Integratie & Samenleving is een programma van het
Verwey-Jonker Instituut en Movisie

T 030 230 32 60 **E** info@kis.nl **I** www.kis.nl

